

Kaos GL Eğitim Çalışma Grubu 2015 yılı planları doğrultusunda YÖK Mevzuatını inceledi. Avukat Levent Pişkin tarafından hazırlandı.

YÖK MEVZUATINDA LGBT'ler!

Üniversite, Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğüne¹ göre; "*bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu*" anlamına gelmektedir. Eğitimin en üst düzeydeki kurumsal yapısını ifade eden üniversiteler, tanımdan da anlaşılacağı üzere, araştırma temelli ilerleyen bir yapıdır.

İnsanlık tarihinde yükseköğretim, üniversitelerle değil, Hristiyanlıkta manastır ve İslamiyet'te medreseler şeklinde tezahür eden din merkezli yapılar üzerinden ilerlemiştir. Günümüzdeki üniversite algısına en yakın müesseseleri, takriben on ikinci yüzyıl Avrupa'sında kilise merkezli olarak görmekteyiz².

On altıncı yüzyıldan itibaren papalık ve kilise, üniversiteler üzerindeki etkisini yitirmeye başlamış ve devletler yükseköğretimde daha egemen konuma gelmiştir. On dokuzuncu yüzyıla kadar daha çok aristokrat sınıfa has bir ayrıcalık olarak sayılan bu yüksek eğitim zaman içinde kitleselleşerek toplumun tüm katmanlarına açılmıştır³.

Günümüzdeki şekliyle modern üniversitenin ilk kuruluşu ise on dokuzuncu yüzyıla dayanır. Kurucusunun adıyla Humboldt tipi üniversite olarak anılan bu üniversite ilk olarak Almanya'da kurulan Berlin Üniversitesi'dir. Ortaçağ üniversiteleri kilise merkezli olup skolastik yöntemi benimseyen ve bilgi aktarımı, yani öğretim üstüne kuruluyken, Humboldt tipi üniversiteyle beraber modern üniversitelerin odağına araştırma yerleşmiştir. Keza bu üniversite modeli, kilise merkezli üniversitenin aksine özerktir ve eğitim-öğretim özgürlüğünü benimser.

Üniversitelere araştırma kurumu kimliği veren Humboldt modeli üniversite, fakülteler içinde uzmanlaşma, akademik kürsü ve bölüm fikrini belirginleştirmiştir. Ortaçağ üniversitesi kilise öğretilerini benimserken, Humboldt üniversitesi doğayı keşfetmeyi görev edinmiştir. Ortaçağ üniversiteleri Latince eğitim verip skolastik yöntemi kullanırken, modern üniversite ulusal diller üzerinden modern yöntemleri benimsemiştir. Kurumsal açıdan özerk, öğrenme ve öğretme özgürlüğüne sahip bir üniversite modeli olan Humboldt'un ilkeleri şöyle sıralanmıştır:

1- Üniversite, tüm bilim alanlarındaki eğitim-öğretimin, araştırma faaliyetleri ile birlikte ve bir bütünlük içinde yürütüldüğü bir kurumdur.

2- Üniversitenin mesleki ve teknik yüksekokuldan farklı olarak temel işlevi, herhangi bir mesleğe yönelik olmaksızın eğitim-öğretim ve araştırma yapmaktır.

3- Üniversitenin sahibi devlet değil millettir; devletin görevi öğretim üyelerini atamak, maaşlarını ödemek ve çalışmalarını için gerekli özgürlük ortamını oluşturmaktır. Öğretim üyeleri ve öğrenciler dini veya siyasi hiçbir etki altında kalmadan özgürce araştırma ve eğitim yapabilmelidirler⁴.

Üniversitelerin modern anlamda kurumsal bir yapı kazanmasının ve araştırma ve öğretimin birliği ilkesinin kökenleri bu modele dayanır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası

¹

² Tekeli, İlhan (2003), "Dünya'da ve Türkiye'de Üniversite Üzerinde Konuşmanın Değişik Yolları," *Toplum ve Bilim Dergisi*, 93

³ Gürüz, Kemal (2001), *Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri*, Ankara: ÖSYM Yayınları

⁴ Arap, Sultan Kavili, "Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye'de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65:1 (1-29)

dünyadaki ekonomik ve siyasal gelişmeler üniversiteleri değişime zorlamıştır. Özellikle ulus-ötesi şirketler ve uluslararası siyasal yapıların hegemonyasının artmasıyla, küreselleşmenin etkisi üniversiteleri de kaçınılmaz olarak etkilemiş, Amerikan üniversite modeli ya da 'girişimci üniversite' olarak adlandırılan model ortaya çıkmıştır. Bu model bilginin ticarileşmesine ve üniversitelerin bürokratik bir kurum yahut piyasa odaklı bir şirket gibi işletilmesine sebep olmuş; üniversiteler ulus-devlet ile ilişkili olarak 'milli kültür' üreten kurumlar olma özelliklerini saklı tutarak kamusal pratik ihtiyaçları karşılayan ticari kurumlara dönüşmüştür. Piyasa güçlerinin etkisi altında şekillenmeye başlayan üniversiteler, dış dünyanın taleplerine uyum sağlamak hedefiyle, öğretim, araştırma yapma ve topluma hizmet sunma işlevlerini yüklenen organizasyonlar topluluğu haline gelmiştir⁵. Bu üniversite modeli gittikçe güçlenmekte; üniversite-sanayi işbirliği neredeyse bilim ve teknoloji arasındaki ayrımları ortadan kaldırarak üniversite yapılarını dönüştürmektedir⁶.

Türkiye'de Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de modern üniversitelerin kurulması süreci Avrupa'ya göre yeni sayılacak bir tarihe tekabül eder. Modern anlamda, Avrupa'daki üniversitelere benzeyen ilk yükseköğretim kurumlarının on dokuzuncu yüzyılda kurulduğu söylenebilir⁷.

Osmanlı dönemindeki kurumların neler olduğu ve nasıl işlediği konu dışı olduğundan, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile beraber gelişen süreç kısaca incelenecek ve YÖK sistemi ile güncel mevzuatın LGBTİ'ler açısından neye denk geldiği tartışılacaktır. Bunu yapmadan önce eğitim tarihçilerinin Türkiye yükseköğretimindeki genel tarihsel sınıflandırması temel alınarak özet bilgi geçilecek; 1923-1946, 1946-1981 ve 1981 sonrası dönemi yükseköğretim şeklinde ilerlenecektir.

1923-1946

Türkiye tarihinde bilimsel ve idari özerkliğe sahip ilk üniversite Darülfünundur. Darülfünun Osmanlı'dan beri çeşitli defalar açılıp kapanarak varlığını sürdürmüş, tüzel kişiliğini ise 11 Ekim 1919 tarihli nizamname ile edinmiştir⁸. Cumhuriyetin ilanı sonrasında ise 31 Temmuz 1933 tarihli 2252 sayılı kanunla Darülfünun ilga edilerek Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak İstanbul Üniversitesi olarak kurulmuştur. Aynı şekilde 10 Haziran 1933 tarihinde 2291 sayılı kanun ile Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Tarım Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Bu dönem içerisinde bunlardan başka Ankara Fen Fakültesi (1943), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944) ve Ankara Tıp Fakültesi (1945) kurulmuştur.

Üniversite sözcüğü ilk kez bu dönem 2252 sayılı kanunda kullanılmıştır. Bu dönemde üniversitelerin özerkliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu durumun sebebi kuşkusuz ki ulus-devlet mantığıdır. Zira ulus temelli Türkiye, kendi savunma sanayisini geliştirmeye ve 'yeni' devletin ideolojisini yaygınlaştıracak 'milli' bilgi merkezlerine ihtiyaç duymuştur. Keza Darülfünundaki müderrislerin Cumhuriyet devrimlerine katkı sunmamaları da dikkate alınınca bu dönem üniversitenin özerkliği söz konusu olmayacaktır. Yine bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle Ankara'da bir üniversite kurulması planlanmış, bunun için 14 Haziran 1935'te TBMM'de kabul edilen yasa ile Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır.

⁵ A.g.e. 6-7

⁶ Gökhan Çetinsaya, "Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası", 2014, <https://yolharitasi.yok.gov.tr/docs/YolHaritasi.pdf> (01.12.2014), s. 24

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekeli, İhsan (1995), "Eğitim", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul

⁸ Timur, Taner (2000), *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, Ankara: İmge Kitabevi

Kanundaki şekliyle fakültenin kuruluş amacı tanımı, yukarıda söylediklerimizi destekleyici niteliktedir:

"a) Türk kültürünü bilgi yöntemiyle işleyecek bir inceleme ve araştırma kurumu oluşturmak,

b) Öğretim kurumlarına, ulusal dil ve tarihin bilimsel ve en yeni anlayışlarına göre hazırlanmış öğretmenler yetiştirmek."⁹

Bu dönem üniversiteler, uluslaşma pratiğinin bilgiye dayalı ideolojik yaygınlaştırma tabanı olarak tasarlanmış ve toplumun düzenlenmesinde önemli roller oynamıştır.

1946-1981

1946 yılı Türkiye’de çok partili hayata geçişin başladığı tarih olmakla birlikte, yükseköğretim tarihi açısından da bir dönüm noktası sayılabilir. Zira 13 Haziran 1946’da çıkarılan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu, üniversitelerin ayrı birer tüzel kişilik olarak bilimsel ve yönetsel özerkliklerini tanımıştır. Bu kanun yükseköğretim tarihinde 1933’ten sonra ikinci reform sayılmaktadır ve hem üniversitelerin hem de fakültelerin özerkliğini tanıması hasebiyle 1933 reformundan çok daha ileridedir. Bununla beraber Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK) ilk kez bu yasada geçmiş ve bu yasayla kurulmuştur. Kurulların ön planda tutulduğu 4936 sayılı yasada da toplumsal tasarım yine hedef olarak konulmuş ve buna dair madde kanuna girmiştir:

"Öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli, sağlam düşünceli aydınlar ve yükseköğrenime dayanan mesleklerle türlü bilim ve uzmanlık kolları için iyi hazırlanmış bilgi ve deney sahibi elemanlar, **Türk devriminin ülkülerine bağlı ve millî karakter sahibi vatandaşlar** olarak yetiştirmek..."

Reformun üniversitelerin özerkliğine katkısı kuşkusuz ki ileri düzeydedir, fakat üniversitelerin toplumu şekillendirmesi; yani bir ideolojik aygıt olarak eğitime yüklenen görev aynı şekilde devam etmiştir. Nitekim 1946 yılında çıkan ve olumlu denilebilecek 4936 sayılı yasaya rağmen yasadaki iki yıl sonra Behice Boran, Pertev Naili Boratav ve Niyazi Berkes 'solcu' oldukları için DTCF'den uzaklaştırılmışlar, ardından da TBMM kararıyla kadrolarının kaldırılmasına karar verilmiştir¹⁰.

Demokrat Parti iktidarında ise reformun kazandırdıkları yavaşça silinmeye başlamıştır. 1950-1960 arası kurulan ve 1946 tarihli kanuna tabii olmayan üniversitelerin yöneticileri Milli Eğitim Bakanlığı'nca atanmış ve üniversitelerin 'bölgesel ihtiyaçlara' uygun olarak kurulduğu ilan edilmiştir. Aynı şekilde 1954 tarih ve 6435 sayılı 'Teşkilat Emrine Alma Kanunu' ile Milli Eğitim Bakanı'na öğretim üyelerini bakanlığa alması yetkisi verilerek özerklik neredeyse tamamen zedelenmiştir¹¹.

Demokrat Parti'nin askeri darbeyle hükümetten düşürülmesinin ardından, darbeyle iktidar olan askeri yönetim, 27 Ekim 1960 tarihinde 114 sayılı yasayı çıkartarak, 147 öğretim üyesinin görevden alınmasına ve görev yerlerinin değiştirilmesine karar vermiştir¹².

⁹ Namal, Yücel- Karakök, Tunay, "Atatürk ve Üniversite Reformu (1933)", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1:1 (27-35)

¹⁰ Baltacı, Cemal-Akın, Fehmi, "1946 Üniversite Reformu", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12:1 (83-94)

¹¹ A.g.e.

¹² Takriben iki yıl sonra çıkarılan yasa ile öğretim üyelerinin görevlerine dönmelerine imkân tanınmıştır.

Darbeden sonra çıkarılan 115 sayılı yasa ile Milli Eğitim Bakanı'nın üniversiteler üzerindeki vesayetine son verilmiş, üniversiteler yeniden ve dahi 46 reformunun ilerisinde yönetsel ve bilimsel özerkliğe kavuşmuşlardır. Ve fakat 115 sayılı yasaya rağmen her yönetimin kendi siyasal görüşü doğrultusunda üniversiteye müdahale ettiği gerçeği geçerliliğini korumuştur. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi, üniversiteler sadece bilim ve araştırma yapan/uzman yetiştiren yerler olarak değil, toplumu şekillendirme aracı olarak görülmüştür. Buna karşın 1961 Anayasası'nda üniversiteler ilk kez anayasal statüye kavuşmuş; özerklikleri anayasal güvence altına alınmıştır.

Üniversite özerkliğine dair en ileri hükümlerin 1961 anayasasında olduğu, diğer değişiklikler incelendiğinde rahatlıkla anlaşılmaktadır. Sırasıyla 1971 ve 1982 yılında yapılan anayasa değişiklikleri, ileri hükümler getirmek bir tarafa dursun mevcudu koruyamamış ve özerkliği giderek yok etmişlerdir.

1971 yılında öğrenci hareketliliği bahane edilerek yapılan darbe ile hükümet düşürülmüş ve asker güdümünde teknokrat bir hükümet kurulmuştur. Askerin emri altındaki bu hükümet üniversitelerle ilgili anayasa maddesini değiştirmiş, özerkliği azami düzeyde daraltmıştır. Bakanlar Kurulu'na üniversitelere el koyma yetkisi bu değişikliklerle tanınmış, 61 anayasasında öğretim üyelerinin siyaset yapma özgürlüğü yine bu değişikliklerle ortadan kaldırılmıştır. Bunlarla beraber 71'de yapılan anayasa değişikliğiyle öğrenim ve öğretimin 'kalkınma planı' doğrultusunda düzenlenmesi anayasaya girmiştir.

Bu anayasal değişikliklerin ardından 20 Haziran 1973 tarih ve 1750 sayılı kanun ile üniversiteler kanunu değiştirilmiş; üniversitelerin temel amacının 'öğretim' olduğu belirtilmiştir. Böylelikle üniversitelerin 'meslek edindirme' okullarına dönüştüğü iddiası Almanyalı hukuk profesörü Ernst Hirsch tarafından haklı olarak yapılmıştır¹³. Keza bu yasayla üniversitede 'millilik' esas alınmış ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Üniversite Denetleme Kurulu (ÜDK) kurulmuştur. Fakat Anayasa Mahkemesi'nin 1975 yılında verdiği kararla kanunun bu kurum ve kurulu düzenleyen maddeleri iptal edilmiştir¹⁴.

Kanun, üniversitede özerkliği Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği maddelere rağmen daraltmış, asistanların fakülte kurullarında temsil edilmesi gibi birkaç olumlu düzenleme dışında üniversiteler üzerinde baskıyı artırmıştır. Bu ve buna benzer düzenlemeler, ileride de tartışacağımız üzere üniversitenin 'tartışma' ve 'araştırma' gibi önemli pratiklerini ortadan kaldırmakla beraber üniversite kurumunu bir toplum fabrikasına çevirmeye muktedir düzenlemelerdir. Keza planlama ve kalkınma endeksli öğretim anlayışı da üniversitelerin niteliksizleşmesine ve sermayeye teslim edilmesine yol açmıştır.

1946 reformuyla başlayan bu süreç içinde Türkiye'de üniversite sayısı artmış ve üniversitelere giriş yine bu dönem içinde Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK) tarafından sınava bağlanmıştır.

1981 Sonrası

12 Eylül 1980 günü ordu darbe yaparak yönetime el koymuştur.

Darbenin pek çok olumsuz sonucu olduğu malum, fakat konu açısından biz üniversiteler ile ilgili askeri yönetimin yani Milli Güvenlik Konseyi'nin neler yaptığını anlatmaya çalışacağız.

¹³ Arıkan, İdil. "Türk Anayasa Hukukunda Yükseköğretim". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011.

¹⁴ AYMK t.25.2.1975, E.1973/37, K.1975/22, RG 3.12.1975, 15431.

Üniversitelerin görece özerkliğini öğrenci hareketliliğinin sebebi olarak gören ordu, üniversiteleri 'hizaya getirmek' için 4 Kasım 1981 tarihinde 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nu çıkararak işe koyulmuştur. Yükseköğretim Kanunu'nun Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ile ilgili maddeleri 20 Nisan 1982 tarihinde değiştirilip kurulun yetkileri genişletilmiştir. Belirtmekte fayda var; 2547 sayılı kanunla kurulan Yükseköğretim Kurulu, kanun çıktıktan sonra 1982 Anayasası'ndaki yerini almıştır. Yani anayasaya uygun olarak çıkarılması icap eden kanun yerine, kanuna uygun bir anayasal düzenleme koyulmuştur. Bununla beraber ayrıca 2001 yılında 4709 sayılı kanunla yapılan değişikliğe¹⁵ kadar 82 Anayasası'nın Geçici 15'inci maddesinin son fıkrasına göre, 2547 sayılı kanunun anayasaya uygunluk denetiminden geçmesi engellenmiştir.

Darbe yönetimi 2547 sayılı kanun ile üniversite özerkliğini yok etmekle kalmamış, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu uyarınca yüzlerce öğretim üyesi ve görevlisinin işine de son vermiştir. Bu uygulamaları kabul etmeyen pek çok öğretim üyesi ise istifa etmek durumunda kalmıştır.

Yine bu dönemde darbeyle yönetime gelen asker, üniversitelerin devlet eliyle kurulacağı kuralından vazgeçerek, vakıfların da kâr amacı gütmemek koşuluyla yükseköğretim kurumları açabileceklerini kural haline getirmiştir.

2547 sayılı Kanun, 12 Eylül öncesi dönemde üniversitelerdeki öğrenci hareketliliğinin bir daha yaşanmaması için üniversiteleri tek bir merkezin yönetimi ve denetimi altına almış, bu amaçla YÖK'ü kurmuş ve üniversitelerin idari özerkliğini yok etmiştir. Nitekim Yükseköğretim Kurulu'nun başlıca görevi¹⁶ "*Yükseköğretim Kurulu, tüm yükseköğretimi düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren, bu kanunla kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, bir kuruluştur.*" şeklinde tanımlanmıştır. Kanunun ilk halinde Genelkurmay Başkanlığı'na bir, Bakanlar Kurulu'na yedi, Milli Eğitim Bakanlığı'na iki, Üniversiteler Arası Kurula yedi, Cumhurbaşkanı'na yedi üye ve başkanı atama yetkisi tanınmıştır. Diğer kurumların atadığı isimlerin de Cumhurbaşkanı'nın onayından geçmesi koşulu getirilmiştir.¹⁷

Bu kanunla ve YÖK'ün kurulmasıyla üniversitelere deyim yerindeyse üniforma giydirilmiş ve siyasal iktidarların üniversiteler üzerinde vesayet kurması, baskı ve tahakküm oluşturmasının yolu açılmıştır.

YÖK ile birlikte üniversitelerde demokrasiden, özellikle de seçimlerden bahsedilemez olmuştur. Rektörlerin 'seçilmesi' YÖK başkanının ve/veya cumhurbaşkanının insafına terk edilmiştir. Bu durum, üniversitelerin merkezden yönetilme sorununu doğurmuş ve merkeziyetçilikle bağdaşmayan bilimin *bu* üniversitelerde yapılması beklenmiştir. Sonuçta üniversiteler giderek niteliksiz hale gelmiş ve tartışma yapan kurum olmaktan çıkmışlar Baskın Oran'ın deyişiyle artık "*Tartışma yapan kurumlar olmaktan çıkmış, vaaz eden kurumlar haline gelmiştir.*"¹⁸ Bu cümle pek çok şeyi özetler nitelikte, şöyle ki üniversite, öğretimi (doktrin) tartışması yerine öğretim yapan kurumlar olup çıkmış, yani en temel işlevlerini neredeyse kaybetmiştir.

Bu anlayışın oluşmasında darbe yönetiminin sivil danışmanı ve YÖK'ün kurucu başkanı İhsan Doğramacı'nın yönetim anlayışının etkisi mutlak. Doğramacı, askerinin sivil eri olmaktan imtina etmemiş ve üniversiteleri bu doğrultuda şekillendirmiştir. Misal, 31

¹⁵ RG 17.10.2001, 24556

¹⁶ 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Md.6/a.

¹⁷ Kılıç, Ramazan, "Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:3 S:302

¹⁸ Oran, Baskın, "Üniversite Nedir Ne Değildir: Türk Üniversiteleri ve YÖK", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47:1 (371-378)

Aralık 1986 tarihli Milliyet gazetesinde dile getirdiği "*Allah'a, resulüne ve idarecilere itaat şarttır. İtaatin olmadığı yerde anarşi doğar.*"¹⁹ cümleleri, bu anlayışı özetler niteliktedir.

Darbe yönetiminin üniversitelere yaptıkları sadece YÖK ile sınırlı kalmamıştır. Türk-İslam sentezi ideolojiyle üniversiteleri tasarlamış, ekonomik bakış açılarını da bu sisteme yansıtılmışlardır. 24 Ocak kararlarıyla Batı'ya eklenen ekonomi, üniversiteleri de etkilemiştir. Üniversiteler giderek yukarıda bahsedilen *girişimci üniversite* modeline dönüştürülmüş ve bölgesel kalkınmanın motor gücü olarak görülmeye başlanmıştır. Neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle de bölge planlamasına göre üniversite kurularak kalkınma hedeflenmiş; sanayi-üniversite işbirliği ilerletilerek sektörel ihtiyaçlara göre fakülteler açılmıştır.

Süreç içinde hem ekonomi hem de eğitim politikalarının etkisiyle üniversiteler siyasi amaçlara alet edilmiş, üniversitelerin kent ile etkileşimi tartışılmadan, ciddi bilimsel araştırmalar yapılmadan yerel kalkınma hedefiyle üniversiteler açılmıştır. Hâlbuki 1950'lerin ortalarında açılan Atatürk Üniversitesi deneyimi konuya dair pek çok şeyi gösterir niteliktedir.

Piyasaya açılan ve plansız oluşturulan üniversitelerin büyük sıkıntılar doğurmaya başladığı ortadadır²⁰. Fakat bu konu, ayrı bir tartışma gerektirdiğinden, mevzuatı incelemekle yetinecek ve yeri geldiğinde bu sorunlara da değineceğiz.

YÜKSEKÖĞRETİM MEVZUATI ve LGBTİ'LERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Devletin LGBTİ toplumuna yönelik görmezden gelme politikası hukukun her alanında devam etmektedir. Bu görmezden gelme politikası çoğu kez LGBTİ bireylere yönelik ayrımcılığa zemin hazırlarken pek çok zaman da LGBTİ bireylere yönelik suçların artmasına zemin teşkil etmektedir. Nefret suçları yasasının hazırlanmaması bir tarafa, mevcut düzenlemeler LGBTİ'lere yönelik suçların cezasızlığı sorununu doğurmaktadır. Keza hukuki düzenlemelerde LGBTİ'ler aleyhine kullanılabilir/kullanılacak kelimelerin varlığı LGBTİ'lerin mağduriyetlerini devlet eliyle artırmaktadır.

Bu çalışmada hukuki inceleme kısmı konumuzla kısıtlı tutularak yükseköğretim mevzuatı taranmış ve LGBTİ'ler aleyhine kullanılabilir maddeler üzerinde durulmuştur. Çalışma, LGBTİ derneklerinin bu zamana kadar ısrarla üzerinde durdukları, devlet ve toplum tarafından sürekli LGBTİ, toplumunun karşıtıymış ya da LGBTİ, toplumunun tehdit ettiği değerlermiş gibi sunulan kelime taramaları üzerinden yapılmıştır. Bu kelimeler;

- *Ahlak*
- *Türk aile yapısı*
- *Gelenek/görenek/anane*
- *Öğrencilik sıfatıyla bağdaşmayan davranışlar*
- *Şeref ve haysiyet*
- *Vakara yakışmayan tutum ve davranışlar*
- *Sağlıklı*
- *Türk milletinin değerleri*

başlıkları altında toparlanmış ve kanunlarda bu kelimelerin bulunduğu maddeler incelenmiştir. Genel geçer bir tanımı bulunmayan, zamandan zamana, bölgeden bölgeye ve kişiden kişiye değişen bu kavramların kanunlarda, disiplin yönetmeliklerinde ve hak temelli düzenlemelerde yer alması; LGBTİ'leri uygulayıcının dünya görüşüne ve insafına

¹⁹ A.g.e. S:376

²⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Eğitim-Sen yayınlarından 2008 yılında çıkan "Dönüştürülen Üniversiteler ve Eğitim Sistemimiz" derlemesine bakılabilir.

terk eden uygulamaların gerçekleşmesine sebep olmuştur. Yükseköğretim mevzuatında, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi LGBTİ'lerin ayrımcılığa uğramasını önleyecek hiçbir yasal düzenleme bulunmamaktadır, hatta yukarıda sayılan kavramların normların içinde yer alması, ayrımcılığı, deyim yerindeyse, yasallaştırmıştır.

Üniversitelerin, topluma şekil verme amaçlı kullanılan eğitimin birer parçası olarak görülmesi ve kadim bir devlet geleneği olan tektipleştirme politikası, YÖK ile kurumsallaşmış ve üniversiteler tüm etnik, dinsel ve cinsel azınlıklar aleyhinde konumlanmışlardır. Birkaç 'insafli' uygulama dışında LGBTİ varoluşu üniversite bünyesinde kabul görmemiş, LGBTİ toplulukların kurulmaları çeşitli sebeplerle engellenmiş ve bu bir 'imaj sorunu' olarak nitelendirilmiştir.

Ayrıca üniversite içi iktidar mekanizmaları ve üniversite yönetimlerinin göbekten siyasi iktidarlara bağlı olması, yani YÖK'ün ve dolayısıyla üniversite yönetimlerinin iktidarın düşünce yapısına göre şekillenmesi LGBTİ'lere yönelik baskı, şiddet ve ayrımcılığı artıran başka sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslında 'özgürlük/eşitlik' gibi değerleri temsil eden üniversitelerin siyasi rant uğruna plansız ve altyapısız bir biçimde 'Her İle Bir Üniversite' şiarıyla açılması ve şehirle olan etkileşimlerinin dikkate alınmaması da yine LGBTİ'ler aleyhine olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Genel olarak toplumun tüm kesimlerinde muhafazakârlığın yaygın olması, bu olumsuz sonuçların artmasına sebep olmaktadır.

Son olarak bir alt yapı sorunu olarak barınma meselesine kısaca vurgu yapmak gerekir. Birçok üniversitenin kendine ait yurtları bulunmamakta ve bu ihtiyaç, merkezi hükümete bağlı Yurt-Kur eliyle sağlanmaktadır. Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) mevzuatının incelenmesinde de göreceğimiz gibi yurtlar, ikili cinsiyet sistemine göre -sınırlı kapasite ve kalabalık odalar ile- tasarlanmış ve yapılmıştır. Bu noktada trans bireylerin yaşadığı sorunlar ve yurtlardaki disiplin yönetmeliği de büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütün bunlara rağmen LGBTİ hareketinin dirençli mücadelesi ve öğretim üyesi ve görevlilerinin desteğiyle LGBTİ dernekleri kimi derslerde sunum yapma ve öğrencilerle kısıtlı olarak buluşma imkânına sahip olmuşlardır. Ayrıca yine LGBTİ görünürlüğünün artmasıyla beraber kampüslerde LGBTİ öğrenci toplulukları kurulmuş, bunların bir kısmı üniversite içinde resmi olarak statüye kavuşmuştur. Ancak bu örnekler çok kısıtlı imkân ve iyiniyetli girişimler olarak kalmakta ve ne yazık ki LGBTİ'lere yönelik ayrımcılığı sadece belirli bir yere kadar önleyebilmektedir. Bu sebeple söz konusu soruna daha ciddi müdahaleler ve daha kurumsal yaklaşımların yasal düzenlemeler aracılığıyla acil olarak yürürlüğe konulması gerekmektedir. Bunun için en öncelikli olarak darbe anayasası değiştirilmelidir. Zira YÖK bu anayasa ile kurumsallaşmış ve merkezileşip özerkliklerini kaybetmişlerdir.

1- 82 Anayasası

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra çıkarılan 82 Anayasası, pek çok değişiklik yapılmasına rağmen hâlâ yürürlüktedir. 82 Anayasası'yla Türkiye demokrasisi irtifa kaybetmiş, demokratik bir toplum ve devlet olmaktan hızla uzaklaşmıştır.

Anayasa'nın ne mevcut halinde ne ilk halinde ne de 'yeni anayasa' çalışması adı altında yapılan çalışmalarda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerine yer verilmiştir. Özellikle yeni anayasa çalışmalarında eşitliği düzenleyen onuncu maddeye cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin eklenmesi için dönemin BDP ve CHP milletvekilleri yoğun

çalışma yapmışlar, fakat AKP ve MHP'nin itirazları sebebiyle LGBTİ'ler madde kapsamına dâhil edilmemiştir.

82 Anayasası'nı yapan Milli Güvenlik Konseyi ve ona bağlı sözde sivil Danışma Meclisi, kişisel hak ve özgürlükleri ve demokratik toplumun gereklerini imha etmiş, kullanılmaz hale getirmişlerdir. Özü ve ruhu itibariyle milliyetçi-muhafazakâr bir ideolojinin eseri olan anayasa, yapılan tüm değişikliklere rağmen anti-demokratik yapısını sürdürmektedir.

Darbe, 70'lerdeki öğrenci hareketliliğini ve sol hareketin 'anarşi' ortamı yaratmasını bahane ederek yapılmıştır. 82 Anayasası da bu 'gerekçenin' bir tezahürü olarak baskıcı bir anlayışla hem toplumu hem de gençliği şekillendirmek ve muhalefeti bastırmak amacıyla hazırlanmıştır.

Konumuzla alakalı olarak anayasanın yükseköğretim ve gençlik ile ilgili 42, 58 ve 130'uncu maddeleri incelenecektir. Biz bunlardan özellikle **Gençliğin Korunması** başlıklı 58'inci madde üzerinde duracağız. Zira bu madde kanun koyucunun gençliğe bakışını gösterir niteliktedir.

Anayasalar, çoğunlukla ayrıntılı düzenlemeye girmeden, devletin genel esasları ve hak ve özgürlükleri düzenlemeyi tercih eder. Ancak yukarıda kısaca değindiğimiz gibi kurucu iktidarın baskıcı yönetim anlayışı, anayasa ile bir toplum mühendisliğine girişmiş ve bu sebeple kazuistik yöntem tercih edilmiştir. Buna bağlı olarak da 58'inci madde gibi 'ucube' düzenlemeler anayasada yerini almıştır.

Yeni anayasa çalışmalarında da neredeyse hiç tartışılmayan 58'inci madde şöyle demektedir:

IX. Gençlik ve spor

A.Gençliğin korunması

Madde 58 – Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

*Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri **kötü alışkanlıklardan** ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.*

Maddeyi gerekçesiyle beraber tartışmadan evvel lafza dikkat etmekte fayda var. Milliyetçi, kurucu ideolojiye bağlı bir gençlik yetiştirme arzusuyla bu maddenin konulduğu aşikâr. Ve hatta şayet gençlik istenilen doğrultuda yetişmezse, bu maddeye göre devlete 'tedbir' alma sorumluluğu yüklenmektedir.

Anayasa koyucunun tek tip bir gençlik yetiştirme amacı ve özellikle ikinci fıkradan anlayacağımız üzere 'ahlaklı' bir gençlik yetiştirme kaygısı tüm sisteme sirayet etmiştir. Madde gerekçesinde yer alan "**Gençlerin eğitim dışı tehlikeler olan alkolizme, keyif verici zehirlere, suçluluğa, kumara ve cehalete karşı korunmaları da Devlet'e yüklenmiştir.**" cümlesi de bu söylediklerimizi destekler niteliktedir.

Anayasa koyucunun, gençliğin devletine ve milletine bağlı ve ahlaklı yetişmesi için gerekeni yaptığı, darbe sonrası geçen sürede anlaşılmıştır. Şu zamana kadar gelen iktidarların hiçbirinin bu maddeye dokunmaması ise her iktidarın kendi görüşü doğrultusunda bir gençlik yetiştirme amacı ve kaygısından dolayıdır.

Sisteme sirayet eden bu gençlik algısının LGBTİ'ler açısından ne mana ifade ettiğini aşağıda bir takım düzenlemeleri incelerken göreceğiz.

2- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu

Yükseköğretim Kanunu'nun darbeden sonra çıkarıldığını ve bu kanunla üniversitelerin merkezi olarak yönetileceği YÖK'ün kurulduğunu daha evvelki bölümde açıklamıştık. Bu bölümde adı geçen kanunu heteroseksizm bağlamında ele alıp, LGBTİ'lere yönelik ayrımcılığa zemin hazırlayan maddeleri sıralayacak ve analiz edeceğiz.

Yükseköğretim Kanunu, darbeden sonra çeşitli defalar değiştirilmiş, kimi maddeler tamamen ilga edilerek kısmen demokratikleşme sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bizzat kanunun varoluşu anti-demokratik uygulamaları barındırdığından ve tektipçiliği esas alarak Türk-İslam düşüncesiyle hazırlandığından, hiçbir değişiklik toptan bir demokratikleşmeye katkı sunmamış; konuyla alakalı olarak ise LGBTİ'lerin durumunu iyileştiren bir yenilik getirmemiştir.

Kanunun *Genel Hükümler* başlığını taşıyan ikinci bölümünde *Amaç* kenar başlığıyla yükseköğretimin amacı şöyle ifade edilmiştir.

"Amaç:

Madde 4 – Yükseköğretimin amacı:

a) Öğrencilerini;

(1) ATATÜRK İnkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,

*(2) **Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan,** Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,*

(3) Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile

dolu,

(4) Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,

(5) Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan

haklarına saygılı,

*(6) **Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı***

şekilde gelişmiş,

*(7) İlgili ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak **bir mesleğin bilgi, beceri, davranış** ve genel kültürüne **sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmek,***

b) Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın

yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,

c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır."

Maddenin kurgusunun evrensel temel haklar ve özgürlükler genel olarak çok sorunlu olduğunu söyleyebiliriz. Zira yükseköğretime bakış açısı otoriter devletlerinkiyle neredeyse özdeşleşmiş durumdadır. Yükseköğretime, sisteme zarar vermeyecek 'sağlıklı insanlar' yetiştirme amacını edindirmektedir. Milliyetçiliği ve kurucu ideolojiyi dayatan maddenin, üniversiteden beklentisinin 'makbul yurttaşlar' yetiştirmek olduğu her cümlesinden anlaşılmaktadır.

Asıl olarak LGBTİ'ler açısından maddeyi incelediğimiz vakit ikinci, altıncı ve yedinci fıkraları ele almamız gereklidir:

İkinci fıkrada '**Türk milletinin ahlaki değerlerini taşıyan**', altıncı fıkrada '**Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş**' ve yedinci fıkrada '**Mesleğin davranışına sahip**' ifadeleri özellikle LGBTİ'ler açısından büyük sorun teşkil etmektedir. Medya, toplumun çoğunluğu ve iktidarca sürekli LGBTİ'lerle ilgili olarak 'ahlaksız topluluk' ve 'eşcinsellik hastalığı' algısının varlığı

düşünüldüğünde, maddelerin içereceği sakıncaları görmek zor olmayacaktır. Belirsiz, içi doldurulamayacak ve dahi bir grubu hedef göstermek/almak için kullanılan kavramlara kanun metninde yer verilmesinin pek çok olumsuz sonucu olabilir. Örneğin, bu kavramlar açık kimlikleriyle var olma mücadelesi veren LGBTİ'ler aleyhine idare tarafından ileri sürülüp, LGBTİ etkinlikleri maddeye dayalı olarak kolayca ahlaksız ilan edilebilecektir. Ve kanun bu tür etkinliklere izin veren üniversite yönetimleri hakkında amaca aykırı hareket etmekten rahatlıkla soruşturma açılabilmesine müsaade edecektir. Her şeyden öte, kanunların iki genel amacı da bu maddeyle sağlanamayacaktır. Kanunlar, modern devletler tarafından toplumu şekillendirmek için kullanılmış ve çoğu kez başarılı olmuştur. Konuyla ilintili olarak mevcut kanunlar ise homofobi ve transfobi ile mücadele etmek yerine toplumun yerleşik algılarını kuvvetlendirir niteliktedir. Ve asıl olarak kanunların adaleti sağlamakla mükellef olduğu düşünüldüğünde, lafız adaleti sağlamak bir kenara dursun, toplumsal olarak dezavantajlı konumda olan LGBTİ'lerin bu durumunu derinleştirmekten öte bir işe yaramayacaktır. İnkâr ve tektipleştirme üstüne kurulu düzenin bu maddeyle LGBTİ'lere dayattığı şey ise tıpkı diğer azınlıklara dayattığıyla benzerdir: Asimilasyon ve zorunlu heteroseksüellik.

Aynı kanunda inceleyeceğimiz bir diğer madde ise yine aynı bölümde yer alan *Ana İlkeler* kenar başlıklı beşinci maddedir. Bu madde yükseköğretimin hangi ilkeler eşliğinde planlanıp programlanacağını anlatmaktadır. Madde metni:

"Ana ilkeler:

Madde 5 – Yükseköğretim, aşağıdaki "Ana ilkeler" doğrultusunda planlanır, programlanır ve düzenlenir:

- a) Öğrencilere, ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.*
- b) **Milli Kültürümüz, örf ve adetlerimize bağlı**, kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırılır.*
- c) Yükseköğretim kurumlarının özellikleri, eğitim - öğretim dalları ile amaçları gözetilerek eğitim - öğretimde birlik ilkesi sağlanır.*
- d) Eğitim - öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir.*
- e) Yükseköğretimde imkân ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır."*

Bu maddede incelenecek bölüm, asıl olarak b bendidir. Bu bentte yükseköğretim planlanırken **'milli kültür ve örf ve adetlere bağlılık kazandırmak'** esas alınmıştır. Burada da yine yukarıda bahsettiğimiz sıkıntılar mevcuttur. Örf ve adet ile milli kültürün neye tekabül ettiği anlaşılmamaktadır. Örneğin bir öğretim üyesinin LGBTİ haklarına dair ders vermesi örf ve adetlere aykırı sayılabilir. Keza LGBTİ olmanın suç/günah/hastalık olmadığını, ahlaksızlıkla alakası bulunmadığını bilimsel bir araştırmada iddia eden bir akademisyene itirazlar gelebilir.

Sonuç itibarıyla, yükseköğretimi düzenleyen çok temel bir yasada muğlak ve LGBTİ'ler aleyhine sıklıkla kullanılan kelimeler, toplumsal ve siyasal arka plan hiç düşünülmeden, kanunun lafzında geçirilmiştir. Bu durum kanun yapma tekniğiyle bağdaşmamanın ötesinde, LGBTİ varoluşunu yok saymaya ve ayrımcılığa yasal zemin hazırlamaya kast etmektir. Bu yönüyle ilgili düzenlemeye devletin görmezden gelme/yok sayma politikasının yükseköğretimdeki tezahürü diyebiliriz.

3- YÖK Disiplin Yönetmelikleri

Yükseköğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve buna bağlı olarak YÖK'ün kurulmasıyla beraber üniversitelerde 1402'ye dayalı olarak öğretim üye ve görevlilerinin

tasfiyesinden sonra merkezi düzeyde öğrencileri 'hizaya getirmek' gerekmiş, bu sebeple YÖK, kanundan aldığı yetkiyle 13.01.1985 tarih ve 18634 sayılı Resmi Gazete'de yayımlayarak disiplin yönetmeliğini yürürlüğe koymuştur.

Disiplin yönetmelikleri, özü itibariyle cezai müeyyideler içeriyor olup, bununla birlikte usulü; yani disiplin soruşturmasının nasıl yürütüleceği ve nasıl karara bağlanacağı hususlarını da düzenler. Bu bağlamda disiplin yönetmelikleri genel manasıyla ceza teorisi gibi düşünülmeli ve düzenleme ceza hukuku teorisine uygun olarak yapılmalıdır.

Çağdaş ceza hukuku anlayışında suç ve cezaların belirliliği ve buna bağlı olarak kanuniliği esas alınmıştır. Disiplin yönetmeliklerinin de bir tür cezai düzenleme olduğu göz önüne alındığı vakit, adı geçen tarihte yayınlanan yönetmeliğin bu ilkeler gözetilmeden hazırlandığını söyleyebiliriz. Zira yönetmelikte öğrencilerin her davranışını suç sayabilecek potansiyeli haiz maddeler mevcuttur. Bu maddeler tamamen belirsiz ifadeler içeriyor olup, öğrenci, disiplin soruşturmasını yürüten uygulayıcının yönetmelikten ne anladığına bağlı olarak şekillenen bir ceza ile karşı karşıya kalmıştır/kalacaktır.

1985 yılında yürürlüğe giren bu yönetmelik 18.08.2012 tarih ve 28388 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış ve birçok maddesinde değişikliğe gidilmiştir. Biz eski yönetmelikte LGBTİ'ler aleyhinde kullanılabilmesi olası olan maddeleri yine de inceleyeceğiz ve güncel yönetmelikle karşılaştırmalarını yapacağız.

1985 tarihli yönetmelik **'...öğrencilik sıfat, şeref ve haysiyeti ile bağdaşmayan hal ve harekette bulunan öğrencilere'** verilecek disiplin cezaları ve soruşturma usullerini belirterek başlıyordu. Uyarma cezasını gerektiren halleri düzenleyen altıncı maddenin a bendinde **'Öğrencilik sıfatının gerektirdiği vakara yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak'** ifadeleri yer alıyordu. Kınama cezasını düzenleyen yedinci maddenin a bendinde de altıncı maddeye benzer **'Öğrencilik sıfatının gerektirdiği itibar ...sarsacak nitelikte davranışlar'** ifadeleri mevcuttu. Son olarak aynı yönetmeliğin bir haftadan bir aya kadar uzaklaştırma cezasını düzenleyen sekizinci maddesinin h bendindeyse **'...ahlak dışı yazılar yazmak, resim yapmak veya yapıştırmak'** ifadeleri bulunmaktaydı.

Bütün bu ifadeler aslında yukarıda bahsettiğimiz anahtar kelimelerin hepsini içeriyor. Yönetmeliğin teknik sıkıntıları bir yana dursun, bu maddelerin birçoğu LGBTİ olma halini mücrimleştiren, sırf eşcinsel ya da trans diye uygulayıcının ceza vermesine olanak tanıyacak ifadelerdir. Bu yönetmelik 2012'ye kadar yürürlükte kalmış, yani yirmi yedi sene boyunca uygulanmıştır. Bu süre içerisinde kimlere hangi maddelere dayanarak ne cezalar verildiğini tam olarak ne yazık ki bilemiyoruz. Fakat toplumsal algı, arka plandaki muhafazakârlık ve büyük bir üniversite rektörünün **'Bizim üniversitemizde eşcinsel yoktur.'** söylemiyle beraber yirmi yedi yıl yürürlükte kalan bu maddelerin okuması yapıldığında, pek çok şey göz önüne serilecektir.

2012 tarihinde çıkarılan yönetmelikte burada sözünü ettiğimiz ifadeler yer verilmemekle beraber, yukarıda bahsettiğimiz suçların belirsizliği sorunu, varlığını devam ettirmektedir. Ancak bu belirsizlik, LGBTİ'ler aleyhine kullanılacak kavramları içermemektedir.

a- Devlet Konservatuvarları Orta ve Lise Devreleri Öğrenci Disiplin Yönetmeliği

Konservatuvarlara ait disiplin yönetmeliği ayrıca düzenlenmiştir. Bu yönetmelikte de 1985 tarihinde hazırlanan yönetmeliğe benzer, hatta aynı şeyleri görüyoruz. Birazdan sayacağımız maddelere geçmeden evvel konservatuvarların sanat dalları ile ilgilendiğini ve sanatın en az bilim kadar özgür ortama ihtiyaç duyduğunu belirtmekte fayda var. Bir müeyyide tehdidiyle kişilerden yaratıcılık beklenemeyeceği malumdur.

Konservatuvar öğrencilerine yönelik yönetmelik 1985 tarihli yönetmeliğe benzer **'...öğrencilik sıfat, şeref ve haysiyeti ile bağdaşmayan hal ve harekette bulunan öğrencilere'** cümlesiyle başlamaktadır. Uyarma cezasını gerektiren halleri düzenleyen altıncı maddenin a bendinde **'Öğrencilik sıfatının gerektirdiği vakara yakışmayan, itibar ve güven duygusunu sarsacak tutum ve davranışlarda bulunmak'** g bendindeyse **'Konservatuvar öğrenciliği ve sanatçı adayına yakışmayacak şekilde giyinmek, tuvalet ve makyaj yapmak'** ifadeleri yer almaktadır.

Kınama cezasını düzenleyen yedinci maddenin a bendinde **'müstehcen nitelikteki yayınları ... yanında bulundurmak'** ifadesi mevcuttur.

Bir haftadan bir aya kadar uzaklaştırma cezasını düzenleyen sekizinci maddesinin g bendinde **'bunlara genel ahlak ve adaba aykırı yazı yazmak, resim yapmak, bu tür yazı ve resimler ile afiş ve pankart asmak veya yapıştırmak'** ifadeleri bulunmaktadır.

Son olarak bir öğretim yılı uzaklaştırılma cezasını düzenleyen dokuzuncu maddenin g bendinde **'...konservatuvar öğrenciliği, sanatçı adaylığı ile ahlak kuralları ve toplumun değer yargılarıyla bağdaşmayan müstehcen yayınlar... yayınlamak'** ifadeleri kullanılmıştır.

Kanun yapma tekniği açısından sıraladığımız eleştirilerin tamamı bu düzenleme için de geçerlidir. Ayrıca sanat disiplinleri ile uğraşan bir kurum olan konservatuvarlarda vakar, müstehcenlik, ahlak, tuvalet ve makyaj ile adaba aykırılık gibi sanat yapılmasını engelleyen, yani sansüre gerekçe olarak kullanılan kelimeler ile sınırlandırılan öğretimin ne derece başarılı olduğu başka bir tartışmanın konusudur.

Burada yine düzenlemenin LGBTİ'ler açısından doğuracağı sıkıntılara örnek vermek gerekirse: Eşcinsel bir öğrenci açılma sürecini film yaparak ödev tesliminde bulunduğu vakit yine uygulayıcının dünya görüşüne göre ceza alabilme tehlikesiyle karşı karşıya olacaktır. Ya da geçmişteki Kaos GL dergisinin bir sayısı savcılık kararıyla müstehcen sayılarak siyah poşet içinde satılması örneği mevcuttur. Bir LGBTİ öğrenci elinde Kaos GL ile okula gittiği vakit nasıl bir muamele görecektir, lafza bakarak tahmin edilebilir.

Bütün bu düzenlemelerle zaten toplumsal alanda deyim yerindeyse kısırılmış/bastırılmış olan LGBTİ'ler yasal alanda da nefes alamaz pozisyona getirilmeye çalışılmaktadır. Sanattan bilime kadar özgürlük gerektiren ve sansürün kabul edilemeyeceği bu alanlarda dahi kanunlar/yönetmelikler eliyle kuşatılmışlık ne yazık ki devam etmektedir.

4- Yüksek Öğrenim Kredi Ve Yurtlar Kurumu Yurt İdare Ve İşletme Yönetmeliği

Yukarıda kısaca değindiğimiz öğrencilerin barınma hakkına dair Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun mevzuatı da aynı anahtar kelimeler üzerinden taranmış ve LGBTİ'ler aleyhine işletilebilecek maddeler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Konuya giriş yapmadan evvel barınma meselesinin tüm öğrenciler için çok ciddi sorun teşkil ettiğini belirtmekte fayda var. Üniversitelere ait yurtlar genel olarak bulunmamakta, bulunanların ise aylık kirası özel yurtlarla yarışır konumda olmaktadır ki devlet yurtlarından da yurdun durumuna göre öğrencilerden ödenek alınmaktadır.

Devlet yurtlarından faydalanan öğrencilerin sayısı ise sınırlı olup, yurtlar öğrencilerin rahatça çalışıp kalabileceği koşullardan uzaktır. Bir ya da iki kişinin kalabileceği odalarda en az dört kişi kalmaktadır. Bu sayı yurttan yurda değişiklik göstermektedir, sayının altı, sekiz ve ona çıktığı binalar mevcuttur. Bunlarla beraber

yurtlar ikili cinsiyet sistemi esas alınarak yani kadın-erkek olarak tasarlanmış ve böyle kurulmuştur. Bu durumun herhangi bir yasal korumaya tabii olmayan trans öğrenciler için yaratacağı sıkıntılar malumdur²¹. Keza görünür olmaya başladığı andan itibaren eşcinsel öğrencilere yönelik tutum ve davranışlar da kestirilebilir durumdadır. Taciz ve rahatsız etmeler ve dahi fiziksel şiddete varan hareketler sergilenecek ve öğrencinin yurtda barınabilmesinin koşulu kalmayacaktır. Eğer ailesinden uzakta okuyorsa ve maddi durumu da elverişsizse eve ya da özel yurtlara çıkamayacak ve eğitimini yarıda kesmek zorunda kalabilecektir.

Konuyla ilgili olarak 03.01.1999 tarih ve 23572 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurt İdare ve İşletme Yönetmeliği’ni incelediğimizde bırakalım yukarıdaki davranışları engelleyecek bir düzenlemeyi, LGBTİ olmanın disiplin suçu sayılmasına imkân veren maddelerle karşılaşmaktadır.

Adı geçen yönetmeliğin yedinci bölümünde öğrencilerin uyacakları hususlar tanzim edilmiş ve disiplin suçları sırasıyla sayılmıştır. Disiplin suçlarının hazırlanmasına dair yukarıda sıraladığımız eleştiriler burada da geçerliliğini korumaktadır. Yönetmelik belirlilikten uzak, muğlak ifadelerle hazırlanmış, öğrenci yine uygulayıcının anladığı şeyi terk edilmiştir.

Kınama cezasını gerektiren suçlar yirmi ikinci maddede düzenlenmiş olup maddenin ı bendinde **‘Genel ahlak kurallarına uymayan, kişi veya toplumu tahrik eden davranış ve eylemlerde bulunmak’** ifadelerine yer verilmiştir. Bu bahiste asıl olarak üstünde duracağımız mesele kuşkusuz ki ‘genel ahlak’ kavramıdır. Genel ahlak, kişiden kişiye değişen, ne olduğu belli olmayan ve belirttiğimiz gibi LGBTİ’ler aleyhine sıklıkla kullanılan bir iktidar kavramıdır. Kişinin eşcinsel veya trans olması ‘genel ahlaka aykırı’ sayılabileceği gibi, atanmış cinsiyeti erkek olan bir trans kadının saçını uzatması ve makyaj yapması da aynı muameleye tabii tutulabilir. Bu noktada şunu belirtmekte fayda var; yönetmeliğin ‘disiplin suçunun tekrarı’ yirmi beşinci maddesinde ‘suçun’ tekrarı halinde bir derece ağır ceza verileceği hükme bağlanmıştır. Doğası gereği varoluşunda ısrar eden bir LGBTİ bireyin ilk kınama cezasından sonra uzaklaştırma ve nihayetinde de yurtla ilişkisinin kesilebileceğini de söyleyebiliriz. Zaten kısıtlı ve zor koşullarda elde edilen barınma hakkı da böylece elinden alınmış olup değiştiğimiz gibi eğitimi yarıda bırakma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Bu bahiste son olarak yönetmeliğin ‘Disiplin Cezalarının Duyurulması’ başlıklı otuzuncu maddesine bakmak gerekmektedir. Bu maddede **‘Kınama ve süresiz çıkarma cezaları öğrencinin ailesine (velisine), kayıtlı bulunduğu öğretim kurumuna, yurt müdürü tarafından yazılı olarak bildirilir.’** hükmü bulunmaktadır. Yani öğrenci ailesine henüz açık değil ve bu sebepten dolayı ceza almışsa, Yurt Müdürünün ‘gammazlamasıyla’ ailesi de kişinin cinsel kimliğini öğrenecektir. Bunun kişi açısından pek çok olumsuz sonuç doğuracağı ne yazık ki aşikâr; aile, cinsel kimliğinden ötürü çocuğun yaşam hakkını, eğitim hakkını vs. tehdit edecek davranışlarda bulunabilir.

SONUÇ YERİNE...

Yükseköğretim mevzuatı incelendiği vakit hukukî düzenlemelerin genelliği ve objektifliği kriterinin sağlanmadığı ve normlar hiyerarşisi gereği anayasaya ve uluslararası anlaşmalara uygun hazırlanmadığı çalışmanın en temel sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin tüm yurttaşlara eşit davranma yükümlülüğünün gereğini yerine getirilmediği, bilakis incelenen düzenlemelerin egemen etnik, dini ve cinsel unsurlar

²¹ Öğünç, Pınar (29.10.2010), Erkek Yurtda Trans Olmak, Erişim Tarihi: 04.12.2014, http://www.radikal.com.tr/turkiye/erkek_yurtda_trans_olmak-1026258

gözetilerek hazırlandığını görmekteyiz. Bunun 'hukuk devletinin gerekleriyle' bağdaşmadığı ve anayasaya açıkça aykırı olduğu ortadadır.

Hukuk; toplumsal barışın ve eşitliğin teminatı olarak devlete egemen olması gereken bir kavramken, toplumsal gerilimleri çoğaltacak/yükseltecek düzenlemeler aracılığıyla varlığını idame ettirmektedir. Adaleti sağlamanın en etkili araçlarından olan hukuk, mevcut mevzuat açısından adaleti sağlamaktan uzaktır. Bu haliyle mevzuat şekli adaleti, yani devletin herkese eşit yaklaşması yükümlülüğü işlevini dahi yerine getirememektedir. Kaldı ki anayasaya göre sosyal devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ayrıca maddi adaleti, yani toplumsal alanda daha 'güçsüz' konumda olanları koruma ve kollama yükümlülüğü söz konusudur.

Yükseköğretim mevzuatının yukarıda söylediğimiz bağlamdan yoksun olduğu ve diğer düzenlemeler gibi toplumsal algıyı desteklemekten öteye gitmediği incelemelerimizle anlaşılmaktadır. Yasalar, yönetmelikler ve diğer hukuki düzenlemeler LGBTİ bireyleri görmezden gelme ve yok sayma yoluyla korunmasız bırakmakta ve LGBTİ bireylerin adalete erişimini engellemektedir. Bunun yanı sıra, LGBTİ bireyler aleyhine yorumlanabilecek, ucu açık, sınırı belirsiz ve muğlak ifadelerin düzenlemelerde yer alması suretiyle, LGBTİ bireyler hukuk uygulayıcılarının ahlaki algısına açıktan teslim edilmektedir ki, bunun hukuk devletiyle bağdaşan bir yönü yoktur.

Bu yasal arka plan bilgisiyle beraber toplumsal algı ve yerleşik homofobi/transfobi düşünüldüğünde ve dahi üniversitelerin yönetsel ve bilimsel özerkliklerinin neredeyse olmadığı gözetildiğinde, yükseköğretim kurumları LGBTİ'ler açısından ciddi sorunları bünyesinde barındırmaktadır. Özgür düşünmenin en temel müessesesi olması gereken akademi, mevcut haliyle toplumsal özgürlüğü ve eşitliği inşa etmekten uzaktır. Heteroseksist bakış açısıyla hazırlanan mevzuatın ise mevcut durumdaki 'katkısı' mutlaklıdır. Nitekim daha yenilerde Ege Üniversitesi'nde LGBTİ öğrencilerin topluluk başvurusu talebi, "Toplum buna hazır değil" denilerek, rektörlük tarafından reddedilmiştir²². Yine birkaç sene evvel ODTÜ rektörü Ural Akbulut "*Böyle bir şey bizim kriterlerimize uymaz. İzin vereceğimizi zannetmiyorum. Çünkü kulüplerin topluma yararlı aktiviteler olmasına dikkat ediyoruz. Her türlü kulüp kurulmuyor*" açıklaması yapmıştır²³. Toplumun dönüştürücü dinamikleri olan üniversitelerin genel algıyı kabullenerek imaj kaygısıyla yaptıkları bu açıklamaların ayrımcılığı beslediği söylemlerden ve uygulamadan anlaşılmaktadır. Mevzuatın bu açıklamaları yapmaya uygun olması ise üniversite yöneticilerinin işini 'kolaylaştırmaktadır'.

Buna mukabil, Boğaziçi Üniversitesi öğrenim yılının başlangıcında tüm öğrencilerine elektronik posta göndererek homofobik ve transfobik ayrımcılığa karşı mücadele ettiklerini belirtmiştir²⁴. Üniversitelerde öğrenci kulüpleri resmi olarak faaliyet göstermeye başlamış, pek çoğunda da LGBTİ öğrenciler topluluk başvurusu yapmadan etkinlikler düzenleyebilmiştir. Kaos GL Derneği Ayrımcılık Karşıtı Dersler Programı yürütmektedir. Özellikle Ankara yerelinde farklı üniversitelerde farklı derslerde LGBT alanına ilişkin farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır. Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programında Heteroseksizm Eleştirisi ve Alternatif Politikalar ve Queer Çalışmaları Dersi yüksek programına dahil edilmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde toplumsal cinsiyet temalı seçmeli Hukuk kliniği derslerinden biri LGBT alanına ayrılmıştır.

²² Meğer Toplum LGBT Öğrenci Topluluğuna da Hazır Değilmiş!, <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=14926>, 25.01.2015

²³ Üniversitelerde eşcinsel kulübü olur mu tartışması, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6279919.asp>, 25.01.2015

²⁴ Boğaziçi Rektörlüğü'nden Homofobiye Karşı Mesaj, <http://www.evrensel.net/haber/93222/bogazici-rektorlugunden-homofobiye-karsi-mesaj>, 25.01.2015

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen özellikle mevzuatın bu hali LGBTİ öğrenciler ve homofobi ve transfobiyle mücadele eden herkes aleyhinde işletilebilecek seviyededir. Bunun için:

- Yükseköğretim mevzuatının tamamı taranarak LGBTİ'ler aleyhine kullanılabilir, ayrımcılığa sebep olacak tüm ifadeler madde metinlerinden çıkarılmalı,
- Tüm mevzuat LGBTİ'ler gözetilerek yeniden hazırlanmalı,
- Homofobi, transfobi ve genel anlamda ayrımcılık disiplin suçu sayılmalı ve buna uygun hukuki düzenlemeler yapılmalı,
- Yurtlar, yatakhaneler ve tuvaletler LGBTİ öğrencilerin ihtiyaçları gözetilerek düzenlenmeli,
- Akademisyenlerin nefret söylemi ve ayrımcı söylemler kullanmaması için üniversite bünyesinde denetim mekanizmaları oluşturulmalı,
- Ayrımcılığa uğrayan LGBTİ öğrencilerin başvurabileceği, etkin çalışan ayrımcılık merkezleri oluşturulmalı,
- İfade özgürlüğü hem akademisyenler hem de öğrenciler açısından garanti altına alınmalı ve bunu önlemeye yönelik her türlü harekete yaptırım uygulanmalı,
- LGBTİ alanına yönelik akademik çalışmalar desteklenmeli,
- Üniversiteler LGBTİ sivil toplum örgütleri ve öğrenci topluluklarıyla beraber çalışarak ayrımcılığa karşı dersleri çoğaltmalıdır.

Bu adımların atılmasının toplumsal değişim ve dönüşüme ciddi katkıları olacağı muhakkaktır.

Üniversiteler toplumsal dönüşümün sağlanabileceği en temel alanlar olmaları bakımından büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla "Toplum buna hazır değil" gerekçesine sığınmak yerine, toplumu LGBTİ var oluşunu benimsemeye teşvik edecek girişimlerde bulunmak üniversitelerin sorumluluğu olmalı ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır.